

# MOMENTE SEMNIFICATIVE DIN LUPTA METALURGIȘTILOR DE LA UZINA „CIOCANUL“ NĂDRAG\* ÎNTRE ANII 1917—1944

de

DAN POPESCU

Comunicarea de față își propune să proiecteze pentru moment un fascicul de lumină asupra unor evenimente petrecute cu ani în urmă, reliefând doar pe cele mai semnificative. Printr-o privire retrospectivă în istorie putem elucida lupta plină de sacrificiu a oamenilor muncii din această zonă industrială, români, maghiari, germani și de alte naționalități, care prin condițiile vitrege în care trăiau și munceau, au dat dovadă de o deosebită tenacitate, înfruntând cu eroism pe capitaliști și organele de represiune. În tot acest timp muncitorii metalurgiști au fost îndrumați și conduși de Partidul Comunist, a crescut conștiința și combativitatea maselor muncitoare, aceștia înțelegând că numai printr-o strinsă solidaritate și luptă, au posibilitatea de a-și îmbunătăți situația lor economică și politică.

\* \* \*

În primăvara anului 1917, în Transilvania și Banat, s-au intensificat frământările maselor muncitoare deoarece războiul imperialist a ascuțit contradicțiile interne ale dualismului austro-ungar și a creat condiții la sfârșitul anului 1917 pentru declanșarea unor puternice lupte de clasă.

În numeroase localități din comitatul Caraș-Severin, după cum relatează ziarul „Adevărul“ au avut loc „puternice manifestații, la care participanții în mișcările votate, cereau încheierea cât mai urgentă a unei păci generale“<sup>1</sup>

Războiul imperialist a ascuțit la maximum contradicțiile interne ale monarhiei austro-ungare, amplificându-se și generalizându-se lupta popoarelor pentru eliberare socială și națională. În 20 ianuarie 1918 izbucnește o puternică grevă în Transilvania și Banat care s-a întins cu multă repeziciune în centrele muncitorești Reșița, Anina, Bocșa, Toplet, Ferdinandsberg, Nădrag<sup>2</sup>.

---

\* Centrul industrial metalurgic Nădrag a fost fondat în anul 1846 când s-au pus bazele Societății „Szidovarer Eisenwerk Gewerkschaft“ iar în 1871 această societate se transformă în „Nadrager Eisen Industrie Gesellschaft“. În anul 1924 ia ființă Societatea Anonimă Română „Uzinele Metalurgice Unite Titan-Nădrag-Călan“, iar din anul 1948 după naționalizare această întreprindere poartă numele de uzina „Ciocanul“ Nădrag.

<sup>1</sup> Adevărul din 12 decembrie 1917.

<sup>2</sup> I. Gabriel, Fünfzig Jährige Geschichte Der Banater Arbeiterbewegung (Cincizeci de ani de istorie a mișcării muncitorești din Banat) Timișoara, 1928, p. 71.

În centrul metalurgic Nădrag, au participat la această grevă peste 1 000 de muncitori, „s-au operat arestări, însă prin solidaritatea acestora, conducătorii au fost eliberați”<sup>3</sup>.

În 1918 luna aprilie, după cum ne informează un document din arhivele comitatului, s-au reînființat vechile sindicate ale Uniunii Muncitorilor în Fier Metal<sup>4</sup>. Sub presiunea evenimentelor interne, subprefectura comitatului Caraș-Severin este nevoită să recunoască oficial înființarea sindicatului muncitorilor în Fier Metal, organizația Nădrag<sup>5</sup>. În luna iulie 1918 metalurgiștii forțați de condițiile grele în care trăiau, au cerut direcțiunii uzinelor o majorare de salariu. Conducerea uzinei Nădrag este nevoită să ducă tratative cu conducătorii sindicatului în fier metal, cazul lor ajungând „în fața comisiei de arbitraj”<sup>6</sup>. Lupta metalurgiștilor a fost încununată cu succes, căci începând cu 1 august 1918 s-a acordat tuturor muncitorilor „topitori, vâlțuitori și ai căilor ferate industriale un spor de salariu de 20%”<sup>7</sup>.

Criza economică și politică a imperiului austro-ungar aflat în plină descompunere a atins apogeul în noaptea de 31 octombrie, cînd izbucnește în Ungaria revoluția burgheză democratică, sub conducerea efectivă a Sfatului Muncitoresc și Consiliului Militar. Concomitent cu evenimentele de la Budapesta și în Transilvania a izbucnit flacăra revoluției burgheze democratice.

În Banat, în orașele și centrele industriale, la chemarea organizațiilor social democratice au avut loc greve generale însoțite de mari demonstrații de stradă. Revoluția s-a extins pe teritoriul întregului Banat. Ziarul „Friss Ujság” din Cluj scria la începutul lunii noiembrie că „tot Banatul este în flăcări”<sup>8</sup>.

La Reșița, Lugoj, Nădrag, Anina, Ferdinand, Bocșa, Oravița, Caransebeș, se formează sfaturi muncitorești, cuprinzînd muncitori de diferite naționalități și consilii naționale, care înlătură vechiul aparat de stat, funcționarii publici și notarii<sup>9</sup>.

Ziarul „Drapelul” din 12 noiembrie 1918 relatează „Foarte mulți oficanți și-au părăsit posturile, administrația se află de acum în stadiul lichidațiunii... iar în multe locuri s-au constituit consilii comunale, care de capul lor au luat administrația în mînă. În ședința adunării comitatense, Valeriu Braniște, reprezentantul P.N.R. declara : „în 40 de comune s-au format sfaturi țărănești reprezentanții autorităților maghiare au fost alungați.”<sup>10</sup>

<sup>3</sup> Arhivele sindicatului uzinei „Ciocanul” Nădrag, dosar nr. 1 din 1918 fila 7, mișcarea muncitorească.

<sup>4</sup> Ibidem, Proces Verbal încheiat în locuința lui Miloș Ianoș în ziua de 16 aprilie 1918 cu ocazia constituirii sindicatului în Fier Metal, organizația Nădrag, fila 8.

<sup>5</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura județului Caraș-Severin, dosar no. 7898/1918, ordinul subprefectului no. 8485 din 3 mai 1918 (neinventariat).

<sup>6</sup> Arhivele Sindicatului uzinei „Ciocanul” Nădrag, dosar no. 1, document no. 514 din 5 iulie 1918, Budapesta, fila 9.

<sup>7</sup> Arhivele Sindicatului uzinei „Ciocanul” Nădrag, dosar no. 1/1918, fila 11.

<sup>8</sup> Friss Ujság din 3 noiembrie 1918.

<sup>9</sup> I. Rusu Abrudeanu, România și războiul mondial, București 1921 p. 8.

<sup>10</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura județului Severin, registru de procese verbale a Congregației Comitatense fila 190/1918.

Este bine cunoscut că, încă în primele zile ale lunii noiembrie Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, se considera organ de conducere a luptei pentru drepturile naționale ale românilor, cerind autorităților maghiare să-l recunoască drept singurul organ suprem de administrare în teritoriilor locuite de români din Transilvania. Sub egida Consiliului Național Român Central, iau ființă pe întreg „teritoriul Banatului, Consilii Naționale județene, ceruiale, comunale și satești”.<sup>11</sup> Rapoartele pretorilor din plășile Sacul, Bocșa, Făget, Caransebeș, Orșova, Teregoia, relateau că s-au înființat într-un scurt interval de timp în majoritatea comunelor din Banat, Consilii Naționale Române, care exercitau atribuțiile organelor de administrație locală”.<sup>12</sup>

La uzinele de fier din Nădrag, muncitorii au „dezarmat postul de jandarmi, au bătut consilierii comunali și au spart magazia de alimente”.<sup>13</sup>

În a doua jumătate a lunii noiembrie au loc adunări populare în Transilvania și Banat unde s-au purtat discuții referitoare la convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care trebuia să hotărească viitorul națiunii române. Telegraful Român din 17 noiembrie, preciza că la adunările populare organizate de socialiști de la Dognescea, Bocșa Română, Ocna de Fier, Nădrag, Reșița... masele muncitoare cereau ca „toate ținuturile românești să formeze un singur stat, iar unirea să se facă în condițiile democrației celei mai largi”.

La Alba Iulia s-au adunat la 1 Decembrie 1918, pe lângă cei 1228 de reprezentanți ai poporului, peste 100 000 de țărani, muncitori și intelectuali, din satele de munte, de pe valea Cernei, Bistrei, Almașului, Bîrzaiei, Carașului, precum și din centrele muncitorești Reșița, Anina, Bocșa, Oravița, Nădrag, Ferdinand, pentru a participa la marele act istoric al poporului nostru, unirea Transilvaniei cu România”.<sup>14</sup>

După primul război mondial industria României se găsea într-o stare deosebit de grea, deoarece criza financiară s-a accentuat și inflația a lovit crunt masele muncitoare încît „cele necesare existenței au ajuns la un preț atît de exagerat încît omul muncii abia mai poate trăi de pe o zi pe alta”.<sup>15</sup> Concedierile se țin lanț și tot mai mult se simte „lipsa de lucru pentru oamenii muncii”, ne informează circulara din 18 august 1919 a Secretariatului General Banat a Uniunii Muncitorilor din Fier Metal, adresată tuturor organizațiilor sindicale.

Este bine cunoscut că în anii de avînt revoluționar 1917—1921 guvernele burghezo moșiereshti care s-au succedat la cîrma țării au luat cele mai drastice măsuri încercînd să stăvilească mișcarea muncitorească în continuă creștere, interzicînd întrunirile, dizolvînd consiliile muncitorești, înăsprind cenzura. Într-un memorandum înaintat în mai 1920 primului mi-

<sup>11</sup> Tiron Albani, 20 de ani de la Unire, 1938, Oradea vol. I, p. 60.

<sup>12</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura județului Severin, dosar no. 6/1918 rapoarte ale pretorilor no. 7622, 8294, 7429, luna noiembrie, (ne paginat).

<sup>13</sup> Arhivele Statului Lugoj, registru de intrare a subprefectului, adresa no. 21046 din 6 noiembrie 1918, fila 189.

<sup>14</sup> D. Popescu, Aspecte din lupta muncitorimii și țărănimii bănățene pentru libertate socială și națională (1918), în „Tibiscus”, Timișoara 1971, p. 91.

<sup>15</sup> Tribuna Socialistă din 31 iulie 1919.

nistru Averescu de către Partidul Socialist din Banat se arăta „la Lugoj, Anina, Bocșa, Caransebeș și în alte localități autoritățile au interzis ședințele, adunările Partidului Socialist, în unele locuri nefiind îngăduită nici măcar strângerea cotizațiilor”.<sup>16</sup>

Edificator în acest sens este cererea Sindicatului Metalurgist din Nădrag, care, pentru a ține o adunare, avea nevoie de aprobarea „Preturii, a Prefecturii județului, precum și a Comandamentelor Diviziei a I-a Infanterie Timișoara și Corpului VII Armată Cluj”.<sup>17</sup>

În întreaga țară, în a doua jumătate a anului 1920 au loc ample mișcări greviste care vor culmina prin marea bătălie de clasă din octombrie 1920. Presa vremii sublinia că în acest moment important de solidaritate a muncitorimii au participat cu multă însuflețire și metalurgiștii de la uzinele de fier din Nădrag. Astfel ziarul „Lugoscher Zeitung” relatează că „la Lugoj, Orșova, Caransebeș, Topleț, Nădrag, Reșița... au intrat în grevă toți muncitorii din întreprinderile de stat și cele particulare”.<sup>18</sup> Un alt ziar bănățean „Arbeiter Zeitung” informează că „În această regiune s-au operat masive arestări printre muncitori”.<sup>19</sup>

Greva generală a fost cea mai amplă și combativă acțiune cunoscută pînă atunci în istoria mișcării muncitorești din România, reliefind curajul, spiritul de solidaritate, înalta conștiință de clasă și maturizarea politică a clasei muncitoare. Experiența grevei generale a oferit muncitorimii din țara noastră învățăminte de o valoare inestimabilă, demonstrînd necesitatea formării unui partid revoluționar marxist-leninist. De aceea în perioada de după 1920 se pune tot mai impetuos problema necesității de a se forma un partid al clasei muncitoare care să fie în fruntea tuturor acțiunilor, capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice. În aceste împrejurări a avut loc la 8 mai 1921 la București Congresul care a consfințit transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbind despre crearea P.C.R. arăta că acesta „a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria mișcării muncitorești din România. Prin el mișcarea revoluționară s-a ridicat pe o treaptă superioară, proletariatul devenind forța politică de seamă a luptei poporului român pentru progres social și național”.<sup>20</sup>

Iniințarea celei de partid a fost posibilă în Valea Nădragului abia în iunie 1922.<sup>21</sup> Aceasta a însemnat un moment important în viața de organizare a muncitorimii, ridicînd pe treaptă superioară lupta revoluționară a proletariatului din acest colț de țară.

În perioada stabilizării relative a capitalismului, clasele dominante au încercat să juguleze lupta maselor muncitoare, prin răpirea unora din

<sup>16</sup> V. Marin, Timișoara în timpul pregătirii și înfăptuirii Unirii Banatului cu România, în volumul „Timișoara 700”, p. 173.

<sup>17</sup> Arhivele Sindicatului uzinei „Ciocanul” dos. no. 1, autorizația no. 265, fila 19.

<sup>18</sup> Lugoscher Zeitung din 31 octombrie 1920.

<sup>19</sup> Arbeiter Zeitung din 30 octombrie 1920.

<sup>20</sup> Nicolae Ceaușescu, România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste, București, 1968, vol. I. Editura politică, p. 354.

<sup>21</sup> I. Georgescu, Iacob Schaschek, în Anale de Istorie no. 2 anul 1971, p. 148.

cuceririle obținute de aceștia în anii avântului revoluționar (dreptul de organizare, ziua de muncă de 8 ore, contractul colectiv de muncă etc.), prin intensificarea exploatării celor ce muncesc, dezlănțuind o puternică ofensivă împotriva proletariatului.

În articolul intitulat „Un fragment din evul mediu în Banat“, ziarul „Munkás“ înfățișează cruda realitate oglindind condițiile în care muncitorii metalurgiști își desfășoară activitatea. „Majoritatea muncitorilor lucrează la cuptoare, în căldura de foc, în aerul viciat și îmbibit ce distruge plămînii, exploatați pînă la sînge. Ei lucrează într-un ritm forțat, minăți din spate de o armată de supraveghetori, pentru un salariu de mizerie și foarte mulți dintre ei nu mai ajung să-și crească copiii, lăsîndu-i orfani și muritori de foame“.<sup>22</sup>

În septembrie 1923 a izbucnit un puternic conflict de muncă la uzina Nădrag, motivul fiind refuzul direcțiunii de a semna contractul colectiv de muncă“.<sup>23</sup>

În această perioadă guvernul folosește cele mai aspre măsuri pentru a opri și destrăma lupta proletariatului organizat. Edificator în acest sens este ordinul Ministerului de Interne „strict confidențial“, trimis tuturor prefecturilor, în care se dispune „Să se ia măsurile cele mai energice pentru împiedicarea oricărei activități politice a P.C.R. și a Sindicatelor Unitare, interzicînd cu desăvîrșire orice întrunire politică... refuzul oricărei săli din localitate... syndicatele profesionale legal constituite se vor putea întruni în localurile proprii, spre a discuta numai chestiuni de interes profesional. Dumneavoastră veți veghea ca discuțiile lor să nu se transforme în întruniri publice cu caracter politic. Ne veți comunica orice abateri spre a putea purcede la desființarea lor“.<sup>24</sup>

Autoritățile merg pînă acolo încît refuză să aprobe funcționarea legală a Sindicatului Metalurgist din Nădrag. Tribunalul Lugoj, motivînd în deciziunea sa că „noul comitet de conducere al Sindicatului Metalurgist din Nădrag nu este constituit legal, conform articolelor 36, 38, 39 și 42 din Legea persoanelor juridice“.<sup>25</sup>

În scopul de a nimici mișcarea organizată a muncitorilor din întreaga țară, după ce în aprilie 1924 a fost scos în afara legii Partidul Comunist, Parlamentul votează la 19 decembrie 1924 „Legea Mîrzescu“, prin care se califică drept delikte îndreptate împotriva ordinii publice „simplu fapt al asocierii, purtarea de insigne, steaguri, sau pancarde și pe toți aceia care-și manifestă nemulțumirea prin discursuri, cuvîntări sau amenințări rostite în public prin viu grai“.<sup>26</sup>

<sup>22</sup> Munkas din 18 iulie 1923.

<sup>23</sup> Arhivele Tribunalului Municipal Lugoj, adresa no. 3070/1923 din 27. XI. prin care direcțiunea uzinelor și reprezentanții muncitorilor sînt citați în ziua de 8 decembrie, pentru reglementarea conflictului de muncă.

<sup>24</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura jud. Severin, ordinul strict confidențial no. 275 a Ministerului de Interne din 29.XI.1923, dos. no. 1891. f. 11.

<sup>25</sup> Arhivele Tribunalului Municipal Lugoj. Decizia no. 625/1924, dos. no. 5411 fila 6

<sup>26</sup> I. Periețeanu și Al. Fulga, Legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice articolul I, VII, X, XIX, XXII, p. 5, 6, 9, 18.

Zilnic se fac arestări, percheziții, iar organele siguranței terorizează pe toți cei ce-și manifestă nemulțumirea împotriva regimului. „Cîțiva agenți de siguranță au arestat comisia sindicatelor unitare din Lugoj, pe motivul că ar avea manifeste comuniste”.<sup>27</sup> În comuna Nădrag s-a percheziționat sediul sindicatului și unele locuințe ale muncitorilor. Nimic nu le este îngăduit „chiar și sărbătoarea tradițională „Maial” a fost interzisă de jandarmerie”.<sup>28</sup>

În aprilie 1925, datorită creșterii continue a prețurile la alimentele de primă necesitate, masa muncitorilor din această regiune este nemulțumită și cere direcțiunii uzinei modificarea unor articole din contractul colectiv, care nu corespundea intereselor lor vitale. După numeroase tratative între reprezentanții sindicatului și direcțiunea T.N.C., cererile muncitorilor nu sînt luate în considerație, direcțiunea uzinelor refuzînd categoric să modifice textul unor articole, motivînd „că nu poate acorda nici un spor de salariu, pretențiile muncitorilor sînt exagerate fiindcă muncitorimea este influențată de Rusia Sovietică”.<sup>29</sup>

Conducerea sindicatului metalurgist denunță contractul colectiv și cere Comisiei de Arbitraj de pe lîngă Tribunalul Mixt din Lugoj, să rezolve litigiul. După dezbateri de cîteva luni, Comisia de Arbitraj își dă verdictul în această chestiune: „Se respinge ca neadmisibilă și nefondată cererea muncitorilor pentru modificarea articolelor II, XI, XII, XIII, XIV, XVIII, XIX. Cererea pentru majorarea indemnizației de chirie este neîntemeiată ... iar în ceea ce privește cererea privitoare la stabilirea condițiilor muncii în acord, propunerea muncitorilor este lipsită de sens practic. Cererea muncitorilor pentru o nouă sporire a salariilor este nefondată și inadmisibilă”.<sup>30</sup>

În scopul de a intimida masa muncitorilor, organele de represiune au făcut percheziții, au devastat biblioteca sindicatului, „arestînd trei conducători ai muncitorilor”.<sup>31</sup>

În raportul înaintat de organele de siguranță, către Prefectul județului Caraș-Severin, se specifica că „În locuințele unor muncitori și la învățătorul comunist Mihalyi s-au găsit broșuri cu caracter subversiv, de proveniență comunistă, tipărite la Moscova și un program al Clubului Muncitorilor din Timișoara îndreptat contra regelui”.<sup>32</sup>

În aceste momente grele a existat o puternică solidaritate între muncitorii metalurgiști din întreaga țară. Revelator în acest sens este scrisoarea trimisă de metalurgiștii din Cluj, care se aflau în grevă, muncitorilor

<sup>27</sup> Graiul Poporului din 25 august 1925.

<sup>28</sup> Graiul Poporului din 9 mai 1925.

<sup>29</sup> Arhivele Tribunalului Municipal Lugoj, dos. no. 1915/1925, fila 10, memoriu înaintat de direcțiunea uzinelor T.N.C. cu ocazia conflictului de muncă de la uzina Nădrag.

<sup>30</sup> Ibidem, Hotărîrea Comisiei de Arbitraj de pe lîngă Tribunalul Mixt din Lugoj, din 11 august 1925, dosar nr. 1915 fila 12.

<sup>31</sup> A. Simion, Gh. Dumitrașcu, Din luptele muncitorilor metalurgiști de la întreprinderile Societății T.N.C. împotriva exploatării capitaliste 1924—1929 în Anale de Istorie nr. 6/1964, p. 80.

<sup>32</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Chestura Poliției Lugoj, adresa nr. 24/5. IV. 1925, către Prefectura jud. Caraș-Severin, dos. nr. 1895, fila 4.

de pe valea Nădragului. Cităm din scrisoarea Sindicatului Uniunii Muncitorilor în Fier Metal către președintele Particek „Patronii vor să ne fure drepturile câștigate, nu vom ceda nimic. În această luptă titanică, continuă scrisoarea“ „Vă rugăm să ne sprijiniți dacă puteți cât mai urgent, cu încredere în victoria socialismului și cu curaj în lupta contra nerușinatului capitalist“<sup>33</sup>.

Muncitorii de la Nădrag cu toate că și ei îndurau mari lipsuri, au strâns „bani și colectat alimente pe care le-au trimis la Cluj“<sup>34</sup>. Solidaritatea dintre muncitorii metalurgiști este reliefată pregnant și cu ocazia grevei din 1926 de la Reșița, când în scopul ajutorării greviștilor s-a trimis suma de 50 000 lei. Scrisoarea din 27 aprilie 1926 scoate în evidență strânsa legătură ce a existat în momentele cruciale.

Stimate tovarășe Particek

„În luna aceasta am primit 50 000 lei, sumă care ne-ați trimis-o pentru ajutorarea greviștilor. Greva încă nu a luat sfârșit, deoarece direcțiunea uzinelor nu cedează și nu renunță la punctul ei de vedere. Noi considerăm că prin acest ajutor sinteți direct participanți la această grevă și vă rugăm să ne sprijiniți pentru a putea face față în scopul ajutorării tovarășilor noștri“<sup>35</sup>.

Un moment important din viața muncitorimii din Valea Nădragului a fost sărbătorirea jubileului de 10 ani de la înființarea Sindicatului Metalurgist. La adunarea festivă prilejuită de acest eveniment, participanții în cuvîntul lor au arătat necesitatea organizării muncitorilor în sindicate, tăria acestora și solidaritatea lor în lupta împotriva exploatărilor; manifestația s-a încheiat cîntîndu-se „Internaționala“<sup>36</sup>.

Criza economică de supraproducție din 1929—1933 s-a resimțit cu multă profunzime și în Banat, unde numeroase întreprinderi și-au închis porțile, altele și-au redus cu mult capacitatea de producție, iar numărul șomerilor a crescut considerabil, înregistrîndu-se oficial în perioada de apogeu cca. 19 000<sup>37</sup>.

Această situație s-a reflectat cu multă pregnanță și în Valea Nădragului, unde simptomele crizei au început chiar în anul 1928, cînd lami-noarele din Nădrag au lucrat numai „cu 88% din capacitate“<sup>38</sup>. În această perioadă situația metalurgiștilor era deosebit de dificilă, salariile au fost reduse simțitor, ajungînd la sfîrșitul anului 1932 să reprezinte doar 1/3 din vechiul salariu. Ziarul „Arbeiter Zeitung“ sublinia într-un articol „mizeria crește din zi în zi, tot mai mulți muncitori sînt fără lucru, oamenii se

<sup>33</sup> Arhivele Sindicatului uzinei Ciocanul Nădrag, dos, nr. 1, scrisoarea nr. 105 din 26 mai 1925, a Sindicatului Uniunii Muncitorilor în Fier Metal Cluj fila 25.

<sup>34</sup> Ibidem, registru procese verbale nr. 2, fila 86.

<sup>35</sup> Ibidem, dosar nr. 1 mișcarea muncitorească, scrisoarea din 18 ianuarie 1926 a Sindicatului Uniunii în Fier Metal Reșița, către președintele Sindicatului Metalurgist, organizația Nădrag, fila 27.

<sup>36</sup> Metalurgistul din 1 ianuarie 1928.

<sup>37</sup> Arhivele Sindicatului uzinei „Ciocanul“ Nădrag, dosar mișcarea muncitorească, fila 31.

<sup>38</sup> Buletinul Muncii a anului 1929, p. 764.

frământă cum să plătească chiriile, cum să procure o bucată de piine... ei își vînd bucată cu bucată gospodăria lor sărăcăcioasă”<sup>39</sup>.

În anii crizei nemulțumirile muncitorilor cresc, dar în același timp și gradul de combativitate. Într-o notă a Serviciului de Siguranță se semnală că muncitorii de la Nădrag și Ferdinand erau foarte nemulțumiți deoarece conducătorii uzinelor îi insultau și îi concediau fără nici un motiv”<sup>40</sup>.

Conducătorii uzinei Nădrag, profitînd de situația grea a muncitorilor, unde se găseau mulți șomeri, au propus că o parte din aceștia să lucreze la uzina din Călan”<sup>41</sup>. Metalurgiștii din Nădrag, deplasîndu-se la Călan au aflat că aceștia sînt în grevă. În aceeași zi șomerii din Nădrag s-au reîntors acasă, refuzînd să servească direcțiunii uzinelor T.N.C., ca spărgători de grevă. În ziua de 12 mai 1929 în adunarea generală a sindicatului au hotărît să trimită greviștilor din Călan salariile lor pe o zi, însumînd peste 21 000 lei”<sup>42</sup>.

La 23 iulie 1929 sindicatul metalurgiștilor din Nădrag înaintează un memoriu Ministerului Muncii, cerînd îmbunătățirea condițiilor de trai și încheierea imediată a contractului colectiv de muncă. În memoriu se arată că direcțiunea uzinei” a instituit un așa zis „comisar” cu misiunea de a dezorganiza mișcarea muncitorească. Acest „agent” inspectează locuințele lucrătorilor controlînd prin case, iar acolo unde găsește ziare de breslă, ca : „Metalurgistul” sau „Socialismul”, îi prezintă direcțiunii, ca bolșevici și cere imediat concedierea lor”. În acest sens direcțiunea uzinei a concediat 31 muncitori, majoritatea fiind conducători ai sindicatului”<sup>43</sup>.

Deoarece nu s-au luat măsuri pentru satisfacerea revendicărilor din memoriul înaintat, în rîndul muncitorilor au început puternice agitații, care au alarmat organele de represiune. Legiunea de Jandarmi din Lugoj, raporta prefectului că „cei 800 de muncitori de la uzinele din Nădrag pun la cale o grevă... să se ia de urgență măsuri de aplanare, deoarece acest conflict de muncă poate avea urmări neașteptate”<sup>44</sup>.

După ce s-a hotărît, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri dizolvarea Sindicatelor Unitare, asupra clasei muncitoare s-a dezlănțuit o cruntă teroare. La Timișoara autoritățile au arestat un număr mare de muncitori. „Acțiunea” informa „Timișoara s-a transformat într-o junglă, s-au vînat oamenii, s-au făcut arestări în masă”<sup>45</sup>.

La Nădrag s-a „sigilat localul sindicatului, iar cei care s-au împotrivit acestui act au fost maltratați și deferiți justiției”<sup>46</sup>.

Puternicele frământări din anii crizei economice, care au culminat prin eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933 au avut un puternic ecou și în Valea Nădragului, mai ales după difuzarea manifestului U.T.C.

<sup>39</sup> Arbeiter Zeitung din 12 ianuarie 1929.

<sup>40</sup> A. Simion, Gh. Dumitrașcu, op. cit. 81.

<sup>41</sup> Ibidem, p. 86.

<sup>42</sup> Metalurgistul din 1 iunie și 1 iulie anul 1929.

<sup>43</sup> Arhivele sindicatului uzinei „Ciocanul” Nădrag, dos. mișcarea muncitorească, memoriul muncitorilor din 23 iulie 1929, fila 32.

<sup>44</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond prefectura jud. Severin, dosar nr. 557/1929 fila 1.

<sup>45</sup> Acțiunea din 4 mai 1929.

<sup>46</sup> Viața Nouă din 28 iunie 1929.



și Ajutorul Roșu, care chema pe oamenii muncii „la luptă împotriva samavolniciei, teroarei, stării de asediu, precum și a arestărilor“<sup>47</sup>.

Comitetul Regional P.C.R. Banat a trimis „activiști în centrele industriale ca să ajute la organizarea și mobilizarea muncitorilor împotriva măsurilor reacționare ale guvernului“<sup>48</sup>. Într-o telegramă cifrată a Ministerului de Justiție, trimisă procurorului Tribunalului Lugoj, se arată că „în centrele industriale din județ se pregătesc manifestații de protest... luați toate măsurile de prevedere, siguranță și reprimore“<sup>49</sup>.

După ieșirea din criza economică, între anii 1934—1938, întreaga viață economică a României a cunoscut o sensibilă înviorare. Aceasta s-a manifestat în sporirea numărului întreprinderilor, a capitalului investit, a forței motrice utilizate și a valorii producției obținute.

Uzinele Nădrag au cunoscut în această etapă o intensă dezvoltare. S-au investit sume mari, s-au creat noi secții, s-au făcut schimbări și transformări la laminare, atelierul mecanic, zincuire, fabrica de sobe și mașini de gătit mărindu-se în acest fel capacitatea de producție a uzinelor, care a atins în anul 1938, cel mai înalt coeficient de producție, dar în același timp și uriașe profituri pentru capitaliști.

Din analiza dărilor de seamă anuală ale Consiliului de administrație pe anii 1933—1938, reiese că în timp de 6 ani capitaliștii au obținut beneficii mari, capitalul social s-a mărit de la 300 milioane la 500 milioane, iar acționarilor l-i s-a achitat pe anul 1938 ca beneficiu net prin dividende suma de 90 000 000 lei“<sup>50</sup>.

În Banat, în această perioadă s-au format noi celule ale P.C.R. și U.T.C. în fabrici și uzine, care au influențat puternic masa muncitorilor.

Din informațiile culese de organele de siguranță care raportau prefectului județului Severin, starea de spirit din județ, desprindem că în centrele muncitorești Ferdinand și Nădrag, „există o puternică activitate comunistă“, că aici prin curieri speciali veniți direct de la „Timișoara, s-au difuzat circulare P.C.R.“, „Ce trebuie să știe un revoluționar“, „cartea“ „Proletariat“, precum și „Šaról és Kalapács“ și „Familia și Statul Comunist“<sup>51</sup>.

Ministerul de Interne prin adresa din 29 octombrie, cerea prefecturilor ca : „Pentru preîntâmpinarea unor demonstrații organizate de comuniști, să se interzică orice fel de întâlniri în săli și pe stradă... se vor lua măsuri de poliție, jandarmerie și se va cere chiar concursul autorităților militare, se va dubla paza la penitenciarele unde sînt închiși comuniștii“<sup>52</sup>.

Cunceaștem faptul că în anii din ajunul celui de al doilea război mondial, situația social economică a României se caracterizează printr-un

<sup>47</sup> V. Marin, V. Farkas, Fr. Albert, Muncitorimea bănățeană în anii crizei economice, în *Anale de Istorie* nr. 2/1963, p. 106.

<sup>48</sup> Ibidem, p. 107.

<sup>49</sup> Arhivele Tribunalului municipal Lugoj, telegrama cifrată nr. 117 din 19 februarie 1933 (neinventariat).

<sup>50</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond T.N.C. dosar nr. 794 privind cheltuieli, dobânzi, prime valutare, beneficii și dividende pe anii 1924—1942, p. 4, 5.

<sup>51</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond prefectura județului Severin, dosar 146/1934 fila 5.

<sup>52</sup> Ibidem, adresa nr. 3829 din 29 octombrie a Ministerului de Interne.

proces de întărire continuă a pozițiilor capitalului monopolist. Clasele exploatatoare au dus o politică de aservire a țării, soarta României era hotărâtă de marile puteri și monopolurile străine stăpâneau cele mai importante bogății ale ei, independența și suveranitatea erau grav știrbite.

În condițiile ascuțirii contradicțiilor social economice din România, ale creșterii avântului luptei maselor largi populare, clasele dominante au căutat să lichideze regimul democrației burgheze, orientându-se tot mai mult pe linia instaurării unui regim de mină forte, trecind întreaga putere de stat în mâinile regelui. Politica cercurilor reacționare românești a fost o politică de restrângere continuă a ultimelor libertăți burgheze democratice care mai existau.<sup>53</sup>

Paralel cu măsurile reacționare ale dictaturii regale, patronatul organizat în U.G.I.R. trece la rîndul său la o ofensivă împotriva clasei muncitoare „Contractele colective încheiate cu muncitorii încep a fi denunțate” „patronii au încetat de a mai plăti cotele la Casa Asigurărilor”, iar „ziua de muncă a fost prelungită în unele ramuri industriale de la 8 la 10—12 ore”<sup>54</sup>.

Ofensivei capitaliste împotriva nivelului de trai ai oamenilor muncii, masele muncitoare, conduse de P.C.R., i-au răspuns prin luptă. În întreaga țară au avut loc nenumărate conflicte de muncă și puternice greve, urmate de mari manifestări și demonstrații de stradă. Chiar statisticele burgheze, care trec sub tăcere în mod intenționat multe acțiuni ale clasei muncitoare, confirmă că în 1939 au avut loc 18 greve și 321 de conflicte de muncă, numărul participanților la aceste conflicte fiind de 69 607<sup>55</sup>.

La uzinele metalurgice unite „Titan-Nădrag-Călan” s-a ajuns numai printr-o acțiune conjugată a comunistilor, social democraților și a tuturor muncitorilor cinstiți să se realizeze o unitate de acțiune a metalurgiștilor care încă la 18 noiembrie 1937 au adresat un memoriu comun Direcțiunii generale T.N.C. cerînd: „condiții mai bune de muncă, sporirea salariilor în raport cu scumpetea, interzicerea anulării concediilor, precum și încheierea unui nou contract colectiv”<sup>56</sup>.

După multe tergiversări s-a fixat ziua tratativelor pentru 19 august 1938, la uzinele Ferdinand, cu participarea conducerii direcțiunii generale T.N.C., a reprezentanților Inspectoratului Muncii Timișoara, precum și a delegațiilor muncitorilor de la Nădrag, Ferdinand și Călan. La aceste tratative importante a participat și un delegat de la București din partea Uniunii Centrale a metalurgiștilor. La orele 11 dimineața în cazinoul de la Ferdinand au început dezbaterile, însă reprezentanții direcțiunii gene-

<sup>53</sup> Cenzura și starea de asediu au fost instituite în toată țara, partidele politice au fost desființate, s-au luat măsuri împotriva organizațiilor muncitorești, iar libertatea presei și a cuvîntului a fost îngrădită. Art. VII al Constituției din 20 februarie 1938, specifică următoarele: „Nu este îngăduit nici unui român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernămînt a statului..., scutirea de impozite ori lupta de clasă (vezi Colecția de Legi și Regulamente, vol. XVI partea I, București 1938, p. 72).

<sup>54</sup> N. N. Constantinescu, C. V. Băloiu. Situația clasei muncitoare din România în perioada 1934—1938, în Analele Inst. de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., nr. 1/1964, p. 27.

<sup>55</sup> Buletinul Muncii vol. I, 1940, p. 18.

<sup>56</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond T.N.C. dosar nr. 11175, fila 5.

rale T.N.C. în frunte cu generalul Protopopescu, invocând un viciu de formă, deoarece delegatul Uniunii Centrale a metalurgiștilor nu avea mandat special pentru a participa la tratative, declară că „ședința nu este legal constituită și tratativele nu pot continua, deoarece delegatul Uniunii Centrale a metalurgiștilor nu are împuternicire legală”<sup>57</sup>.

Direcțiunea Generală T.N.C. a aminat mereu reluarea tratativelor, luând cele mai severe măsuri pentru a destrăma strinsa solidaritate a metalurgiștilor de la cele trei uzine. Marii capitaliști în frunte cu Aushniff a dus o campanie furibundă de reînființare a „sindicatelor naționaliste” cu scopul de a sparge unitatea sindicală, să dezbine forțele muncitorești, să înăbușe lupta de clasă a muncitorimii... să le slăbească combativitatea, micșorînd și pe această cale strinsa lor solidaritate”<sup>58</sup>.

La conferința regională a sindicatelor metalurgiste din județul Hunedara și Severin, în rezoluția adoptată se arată „că la cele 3 uzine (Nădrag, Ferdinand, Călan) patronii încalcă dreptul de organizare a muncitorilor, mergînd pînă la persecuții și condamnarea acelor care propagă printre muncitori ideia de organizare sindicală”<sup>59</sup>.

Tratativele s-au aminat din nou pînă cînd guvernul dictaturii regale a dizolvat sindicatele, înlocuindu-le prin bresle. La 20 noiembrie 1938 s-a constituit Bresla Muncitorilor Metalurgiști din centrele industriale Ferdinand și Nădrag”<sup>60</sup>. În cadrul breslei metalurgiștii au desfășurat acțiuni revendicative pentru îmbunătățirea situației materiale. Cu toate că în conducerea breslei au intrat și unele elemente reformiste, de foarte multe ori masa muncitorilor îndrumată și călăuzită de comuniști, cu sprijinul social democraților și-au impus voința canalizînd activitatea acestei organizații în scopul de a duce lupta pe baza Frontului Unic Muncitoresc.

În luna decembrie s-au reluat din nou discuțiile în problema semnării contractului colectiv, însă direcțiunea uzinelor, pentru a tergiversa semnarea contractului colectiv a înaintat Inspectoratului Muncii Timișoara, un memoriu arătînd că „muncitorii sînt tratați omeneste, salariile sînt bune și agitațiile care există în uzine nu sînt justificate cu nimic. Inspectorul muncii trebuie să ia măsuri energice pentru înlăturarea atmosferei vicioase și periculoase ce domnește în rîndul muncitorilor”<sup>61</sup>. Abia în ianuarie 1939 s-au întîlnit din nou la masa tratativelor reprezentanții muncitorilor de la cele 3 uzine cu conducătorii direcțiunii T.N.C. care „au refuzat orice majorare de salariu, motivînd că prețul fierului este maximat”<sup>62</sup>. Eșuarea tratativelor a demonstrat din nou cu multă pregnanță oamenilor muncii din această zonă industrială că numai prin luptă și

<sup>57</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond uzina Ferdinand, dosar nr. 1/1938, f. 5.

<sup>58</sup> I. Iacoș, Acțiuni pentru înfăptuirea unității sindicale în cadrul C.G.M. în *Anale de Istorie* nr. 5/1965, p. 100.

<sup>59</sup> Metalurgistul din 3 iulie 1938, vezi *Lumea Nouă* din 3 iulie 1938.

<sup>60</sup> Arhivele Statului Lugoj, registru de procese verbale a sindicatului metalurgist din Ohaba Bistra — Ferdinand, fila 19.

<sup>61</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond uzina Ferdinand, dosar nr. 2, memoriul direcțiunii Ferdinand, către Inspectoratul Muncii Timișoara, fila 8.

<sup>62</sup> Arhivele Statului Lugoj, registru de procese verbale ale breslei metalurgiștilor fila 45.

printr-o strînsă solidaritate pot obliga pe capitaliști să accepte doleanțele lor legitime. La 2 martie 1939 s-a declanșat o puternică grevă la uzina Ferdinand. Comitetul de grevă a trimis în noaptea de 2 spre 3 martie o delegație de muncitori, pe cărări ocolite înșelînd vigilența organelor de represiune, luînd contact cu metalurgiștii din Nădrag. S-a format și aici un comitet de grevă, care în ziua de 3 martie la orele 10 dimineața au declarat grevă. Comitetul de grevă a înaintat direcțiunii uzinei Nădrag un memoriu identic cu cel al metalurgiștilor de la Ferdinand (respectarea duratei zilei de muncă de 8 ore, retribuirea orelor suplimentare, semnarea contractului colectiv, recunoașterea bărbaților de încredere ca reprezentanți ai muncitorilor, mărirea salariilor cu 20%, acestea se vor revizui din 6 în 6 luni, în raport cu scumpetea)<sup>63</sup>.

Împotriva muncitorilor s-a dezlănțuit o cruntă teroare, Legiunea de Jandarmi a județului Severin, a trimis un puternic detașament de jandarmi, patrule circulau ziua și noaptea pe străzi, s-au făcut „percheziții, s-au operat arestări”<sup>64</sup>. Deoarece s-au semnalat mari nemulțumiri și în rîndul muncitorilor de la Reșița, Bocșa, precum și ale minerilor de la Anina, Ocna de Fier, direcțiunea uzinelor T.N.C. a fost constrînsă să cedeze în fața voinței dirze și a solidarității muncitorilor. Lucrul a fost reluat în Valea Nădragului în ziua de 5 martie la orele 14, după ce direcțiunea a consimțit „că admite memoriul înaintat de muncitorii metalurgiști și este de acord să se încheie contractul colectiv”<sup>65</sup>.

Greva din martie 1939 organizată și condusă de Partidul Comunist a contribuit într-o măsură însemnată la creșterea spiritului luptei revoluționare a muncitorilor, a conștiinței și a combativității lor, la creșterea prestigiului Partidului Comunist în rîndul maselor, demonstrîndu-le că numai printr-o strînsă solidaritate și luptă au posibilitatea de a-și îmbunătăți situația lor economică și politică.

După instaurarea dictaturii antonesciene, în septembrie 1940, bogățiile țării au fost supuse unui jaf sistematic, deoarece Germania printr-o serie de acorduri și convenții cu caracter economic, a reușit să subordoneze economia țării noastre cerințelor „noii ordine Europene”, limitînd dezvoltarea industriei României. Economia țării noastre a fost după cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu „ruinată, resursele țării au fost secătuite ceea ce a făcut că la sfîrșitul războiului producția industrială să reprezinte cca. 50% din cea dinainte de război”<sup>66</sup>.

Regimul inițiat de dictatura fascistă a răpit oamenilor muncii cele mai elementare drepturi, au fost desființate breslele, asociația pentru ocrotirea ucenicilor industriali, a fost dat decretul pentru reprimarea întrunirilor, sau oricăror manifestații, s-a înăsprit cenzura, s-au instituit lagăre de muncă, s-au militarizat întreprinderile. La adăpostul legislației fasciste, capitaliștii au înrăutățit și mai mult condițiile de muncă, săptă-

<sup>63</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond uzina Ferdinand, dosar nr. 2, proces verbal din 2 martie 1939, memoriul înaintat direcțiunii uzinei Ferdinand, fila 47.

<sup>64</sup> Arhivele Tribunalului Municipal Lugoj, dosar nr. 139, fila 5.

<sup>65</sup> Arhivele Statului Lugoj, registru de procese verbale a Breslei metalurgiștilor de la Ohaba Bistra — Ferdinand, fila 47.

<sup>66</sup> Nicolae Ceaușescu, Op. cit. vol. I. p. 375.

mîna de lucru s-a mărit la 60 de ore"<sup>67</sup>, s-a răpit muncitorilor repaosul duminical, sărbătorile legale<sup>68</sup>, s-au suspendat concediile de odihnă, iar normele de protecția muncii au fost ignorate complet de conducătorii întreprinderilor.

În condițiile, în care inflația se accentua din ce în ce mai puternic, scumpirea excesivă a mărfurilor de larg consum, imposibilitatea populației de a face față speculei, care a cuprins toate sectoarele economice, în urma restrîngerii volumului de produse destinate consumului intern, punea marea masă a muncitorilor în situația de a nu-și mai putea asigura cele necesare existenței.

Ziarul timișorean „Vestul” din 11 octombrie 1941 sublinia „astăzi nu te mai poți apropia de nimic, nu mai poți să-ți faci o haină, să-ți cumperi o pereche de ghete, o pălărie, trebuie să renunți la toate și să te mulțumești a trăi mai mult decît modest; a te hrăni cu ce se nimerește”.

Măsurile cu caracter economic și militar luate de autorități, participarea armatei române la un război nedorit de popor, au contribuit la adîncirea contradicțiilor interne, la creșterea stării de spirit antirăzboinic și antifascistă a maselor. Înfruntînd teroarea autorităților, clasa muncitoare a dus o luptă curajoasă împotriva dictaturii militaro fasciste, împotriva războiului și a hitleriștilor, luptă care a îmbrăcat cele mai variate forme economice și politice. În orașele și centrele industriale ca: Timișoara, Arad, Lugoj, Reșița, Nădrag...existau celule ale partidului, conduse și îndrumate de Comitetul Regional Banat al Partidului Comunist Român<sup>69</sup>. La uzinele metalurgice Ferdinand și Nădrag, în aprilie 1941 muncitorimea sub conducerea celulei de partid a reușit să forțeze direcțiunea uzinelor să acorde o majorare de salariu de 25—30%<sup>70</sup> și semnarea unui nou contract colectiv.

În Valea Nădragului exista o puternică organizație comunistă care a influențat și a ținut trează conștiința de clasă a proletariatului care s-a ridicat cu hotărîre împotriva guvernării antonesciene și a războiului antisovietic, organizînd numeroase acte de sabotaj. În această perioadă, Comitetul Regional Banat al P.C.R. a difuzat numeroase manifeste și publicații în limba română, maghiară, germană și sîrbă, făcînd cunoscut maselor principalele documente ale C.C. ale P.C.R., cerînd acestora să saboteze prin orice mijloace mașina de război hitleristă. La uzinele metalurgice din Nădrag muncitorii au sabotat sistematic producția de război prin blocarea arborelui motor ce acționa asupra întregului sistem de angrenare a mașinilor. De asemenea în ziua de 15 martie 1942 a fost incendiat depoul de locomotive<sup>71</sup>.

<sup>67</sup> Argus din 1 octombrie 1942.

<sup>68</sup> Monitorul Oficial partea I-a nr. 54 din 4 martie 1940, p. 1048 și nr. 233 partea I-a din 2 octombrie 1941, decret lege asupra regimului muncii în timp de război, art. II.

<sup>69</sup> D. Popescu, P.C.R. Organizatorul rezistenței antifasciste din Banat, în „Orient” nr. 4/1971, p. 27.

<sup>70</sup> D. Popescu. Contribuții la cunoașterea stării de spirit a maselor populare din județul Caraș-Severin în anii dictaturii militare fasciste, p. 3.

<sup>71</sup> I. Daniș, D. Popescu, Acțiuni ale comuniștilor din Banat, în Drapelul Roșu din 19 august 1969.

Autoritățile neputincioase în fața acestei lupte organizate trec la măsuri de intimidare, după cum se desprinde din ordonanța publicată de prefectura județului care specifică că „toți acei ce vor fi dovediți că au săvârșit acte de sabotaj vor fi condamnați la moarte și executați imediat”<sup>72</sup>.

Într-un raport al Serviciului de Informații se arată „În uzină s-au difuzat un număr mare de insigne cu secera și ciocanul, iar muncitorii și funcționarii ascultă posturi de radio clandestine, informînd pe ceilalți salariați despre situația frontului, comentînd că fascismul va fi înfrînt”<sup>73</sup>.

La uzinele metalurgice din Nădrag care erau militarizate, coloneii Păunescu și Bendescu au ordonat prezentarea zilnică a unor muncitori la sediul comandamentului militar al uzinei, pentru a fi interogați în problema difuzării unor manifeste în rîndurile muncitorilor, precum și a sabotajelor.

Organele de siguranță semnalau că „necunoscuți au răspîndit manifeste la Lugoj, Caransebeș, Ferdinand, Nădrag, cu lozincile „Jos Hitler !” „Jos Germania !”, iar în noaptea de 11—12 august 1943 s-au răspîndit în județ manifeste cu inițialele și emblema partidului comunist”<sup>74</sup>.

Creșterea stării de spirit antihitleristă a alarmat în asemenea măsură autoritățile, încît Marele Stat Major prin ordinul nr. 906861<sup>75</sup> cerea comandanților militari din întreprinderi de a lua cele mai drastice măsuri. Comandantul militar al uzinei raporta Inspectoratului Militar județean Timișoara că : „s-au îndepărtat elementele periculoase, unii au fost trimiși pe front, alții în lagăre, iar un număr de muncitori au fost deferiți Tribunalului Militar Diviziei a I-a Timișoara”<sup>76</sup>. Prin măsuri repressive, prin arestarea, condamnarea și internarea în lagăre a sute de luptători antifasciști, autoritățile locale ale dictaturii fasciste au urmărit să intimideze și să înfricoșeze masele muncitoare bănățene și să reducă la tăcere pe cei ce se împotriveau regimului antonescian. În locul celor arestați se ridicau însă noi luptători, care în ciuda legilor draconice existente, au găsit noi forme de activitate pentru menținerea și întărirea legăturilor cu masele.

În a doua jumătate a anului 1943, condițiile pentru atragerea în lupta comună a tuturor forțelor patriotice împotriva fascismului au devenit mai prielnice, deoarece după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu „Partidul Comunist, exponent al intereselor naționale ale întregului popor a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor populare pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea la forțele antihitleriste”<sup>77</sup>. În ianuarie s-a răspîndit în

<sup>72</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond T.N.C. dosar nr. 11637, fila 8.

<sup>73</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond T.N.C. raport strict confidențial Chestura Poliției, Serviciul de Siguranță, dosar nr. 11637, fila 8, 9.

<sup>74</sup> Arhivele Statului Lugoj, fond Prefectura județului Severin, dosar nr. 3432, fila 4.

<sup>75</sup> Arhivele Statului Caransebeș, Ordinul Marelui Stat Major, Serviciul I, Biroul VI, document nr. 8450, ianuarie 1944.

<sup>76</sup> Arhivele Statului Caransebeș, fond T.N.C. dosar nr. 1747/1943 fila 9 și dosar nr. 4294, fila 5.

întreg Banatul ziarul „România Liberă“, iar cu ocazia zilei de 1 Mai 1944, comuniștii și uteciștii au difuzat la uzinele de fier din Nădrag, manifestul „Către clasa muncitoare, către poporul român“, lansat de Frontul Unic Muncitoresc“, care chema clasa muncitoare, întregul popor la luptă pentru salvarea țării“<sup>78</sup>.

Cu toate măsurile represive, mișcarea antifascistă, condusă de P.C.R., a reușit să polarizeze în jurul său toate forțele patriotice antifasciste, realizând „o largă coaliție a tuturor grupărilor și cercurilor politice, care dintr-un motiv sau altul se pronunțau pentru ieșirea României din războiul hitlerist“<sup>79</sup>. Acțiunea conjugată a tuturor forțelor patriotice, înpletite cu condițiile internaționale propice, a creat climatul favorabil în întreaga țară pentru declanșarea insurecției naționale antifasciste organizată și condusă de Partidul Comunist Român.

\*  
\*      \*

Acțiunile desfășurate în perioada 1917—1944 de muncitorii metalurgiști de pe Valea Nădragului au îmbogățit experiența de luptă a clasei muncitoare.

În toată această perioadă muncitorii metalurgiști prin acțiunile de protest, prin memoriile înaintate, prin grevele declanșate, precum și prin metodele folosite în acțiunile întreprinse, au dat dovadă de o înaltă tărie morală, curaj și eroism. Lupta muncitorilor metalurgiști din Valea Nădragului a avut un puternic răsunet în rindurile muncitorimii bănățene și din întreaga țară, înscriind o pagină glorioasă în istoria mișcării muncitorești din patria noastră.

## MOMENTS SIGNIFICATIFS DE LA LUTTE DES METALLURGISTES De L'USINE „CIOCANUL“ DE NADRAG ENTRE LES ANNEES 1917—1944.

L'auteur de cette étude évoque les principaux moments de la lutte des ouvriers métallurgistes pour une vie meilleure.

La partie introductive présente la situation des ouvriers métallurgistes de cette région industrielle et souligne les conditions extrêmement difficiles dans lesquelles ils déploient leur activité.

Le contenu de l'article présente la situation économique et sociale de ce coin du pays et met en évidence les aspects de la lutte des métallurgistes durant la période des années 1917—1918, 1919—1921, 1923—1929, 1937—1939, 1940—1944.

---

<sup>77</sup> Nicolae Ceaușescu, Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., Buc. 1969, Ed. Politică, p. 7.

<sup>78</sup> D. Popescu, Tradițiile revoluționare de luptă ale muncitorimii bănățene, în Drapelul Roșu din 1 Mai 1969.

<sup>79</sup> Ibidem.

Le long de l'article on fait ressortir avec prégnance la lutte pleine de sacrifices des travailleurs de cette zone industrielle, roumains, hongrois, allemands et d'autres nationalités qui par les conditions défavorables où ils vivaient et ils travaillaient ont fait preuve d'une énergie peu commune, en tenant tête avec héroïsme aux capitalistes et aux organes de répression.

Durant tout ce temps les ouvriers métallurgistes ont été conseillés et dirigés par le Parti Communiste, leur conscience et leur combativité a beaucoup évolué, la masse des ouvriers a compris qu'elle ne pouvait pas améliorer sa condition économique et politique que par une solidarité serrée et une lutte unie.

La lutte des ouvriers métallurgistes de la Vallée de Nădrag a eu un grand retentissement aux rangs de la classe ouvrière du Banat tout comme à ceux du pays entier, en inscrivant une page glorieuse dans l'histoire du mouvement ouvrier de notre pays.